№ 131 ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 14 **1895** ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 14 № 131

ՔՍԱՆԵՐԵՔԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբ.
Առանձին համարները 7 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ. Редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».
Տելեֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.
Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՇԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Է

„ՄՇԱԿ"

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

«ՄՇԱԿԻ» տարեկան գինը՝ թէ Ռուսաստանում և թէ արտասահմանում 10 րուբլի, տասն և մէկ և տասն ամսվանը՝ 9 ր., ինն և ութ ամսվանը՝ 8 ր., եօթ ամսվանը՝ 7 ր., վեց ամսվանը՝ 6 ր., հինգ ամսվանը՝ 5 ր., չորս ամսվանը՝ 4 ր., երեք ամսվանը՝ 3 ր., երկու ամսվանը՝ 2 ր., ամսական 1 րուբլի:

Գրվել «ՄՇԱԿԻՆ» կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ:
Օտարաքաղաքացիները պէտք է դիմեն հետեւեալ հասցէով՝ Тифлисъ. Редакція «МШАКЪ»: իսկ արտասահմանից՝ Tiflis. Rédaction «MSCHAK»:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Աշխատանքի տները. Հեռագիրներ. Հայոց հարցը և դիպլօմատիան.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մեր քաղաքային վարչութիւնը և Թիֆլիսի ջրանցքը. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Գերմանիայից. Նամակ Թիւրքիայից.— ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.— ԲՈՐՍԱ. — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Նամակ Թիւրքիայից. Վասիլի Լեվսկի.

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՏՆԵՐԸ

—

Ներկայումս Ռուսաստանում մի առանձին ուշադրութեան է արժանացել աշխատանքի տներ հիմնելու գաղափարը: կառավարութիւնը իր կողմից խրախուսում է այդպիսի հաստատութիւնների բազմացնելը՝ դրամական նպաստ տալով առաջին փորձերի համար:

Աշխատանքի տների նպատակն է կարողութիւն տալ այն մարդկանց, որոնք անգործ մնալով աղքատացել են ու անընդունակ են իրանց պահել, նորից ոտքի կանգնել կանոնաւոր աշխատանքի միջոցով և ինքնուրոյն գիրք ձեռք բերել: Երբ աշխատանքի տուն մտնողը այնքան կազդուրվեց տնտեսապէս, որ կարող է ինքն իրան պահել, նա թողնում է այդ տունը և նրա տեղ ընդունվում է նորը, որ գտնվում է չքաւոր և ընկած դրութեան մէջ:

Աշխատանքի տներ հիմնելու գաղափարը նոր չէ: Նրանք վաղուց գոյութիւն ունեն արևմտեան Եւրոպայում, և Անգլիայում ու Գերմանիայում հասել են կատարելութեան: Ճշմարիտ է, աշխատանքի տները մեծ դեր չեն կատարել ընդհանուր տնտեսական զարգացումը բարձրացնելու գործում, բայց իբրև բարեգործական հիմնարկութիւններ նրանք ունեցել են շատ բարերար հետևանքներ:

Եւ քիրաւի, շատ մարդիկ կան աղքատացած, մնասված, գործից զրկված, որոնք ուրախութեամբ ձեռք կը վերցնէին մուրացկանութիւնից, եթէ մի որ և է հաստատութիւն կարողութիւն տար նրանց աշխատելու, ժամանակաւորապէս կառավարվելու, մինչև որ նրանք կարողանային դարձեալ հաստատ պարապմունք սկսել, սեփական արհեստանոց ունենալ կամ մի յարմար պաշտօն ստանձնել:

Մեզանից իւրաքանչիւրը փողոցում յաճախ տեսնում է յաղթանդամ, ուժեղ մարդկանց, որոնք ձեռք են մեկնում ողորմութիւն խնդրելու: Մենք չենք կարողանում համարձակ կերպով առաջարկել նրանց, որ թողնեն մուրացկանութիւնը, վստահ չը լինելով, որ նրանք կարող են իսկոյն գործ և աշխատանք գտնել իրանց ապրուստի համար: Բայց երբ հիմնված կը լինեն աշխատանքի տներ, այն ժամանակ մուրացկանների դասակարգում կը մնան միայն այնպիսի անձինք, որոնք իսկապէս անընդունակ են որ և է ֆիզիքական աշխատանքի:

Աշխատանքի տների կազմակերպութիւնը բաղդըրեալ գործ չէ, բայց պահանջում է եռանդուն ղեկավարողներ, որոնք կարողանան վարվել մարդկանց հետ և կազմակերպել կանոնաւոր տնտեսական գործունէութիւն: Օրինակ, մեծ հոգսերի առարկայ է դառնում այն խնդիրը, թէ ինչպէս պէտք է վաճառվեն այն արդիւնքները, որոնք պատրաստվում են աշխատանքի տներում, որովհետև այդ արդիւնքների քանակութիւնը կարող է կարճ միջոցում շատ մեծանալ և տեղական վաճառանոցը անկարող կը լինի նրանց սպառել: Այդ պատճառով շատ աշխատանքի տներ ձեռնարկում են ամբողջ առևտրական մի գործունէութեան, յարաբերութեան մէջ են մտնում ուրիշ քաղաքների խանութների հետ և այլն և այլն:

Այնպիսի մի կենտրօնում, ինչպէս Թիֆլիսն է, հարկաւոր է, որ առաջին փորձը լինէր՝ այդ նոր օգտաւէտ հաստատութեան: Եւ այն ժամանակ աւելի դիւրութեամբ և պատրաստականութեամբ այդ գործին կը ձեռնարկեն և մեր գաւառական մեծ քաղաքները:

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

(Սեփական)

—

Կիրակի, նոյեմբերի 12-ին, կարսից ստացանք հետեւեալ հեռագիրը, վերջին դէպքերի մասին Թիւրքաց Հայաստանում:

„Արաբկիրից, Երզնկայից, Բաբերդից սարսափելի լուրեր են հասնում: Մուշի հայ ազգաբնակութեան մեծ մասը ջնջված է: Չեն խնայել ոչ կանանց, ոչ երեխաներին. մի մասը ազատվել է մահմետականութիւն ընդունելով: Աւարառութիւնը և կոտորածը կատարվել է բաշիբոզուկների, քիւրդերի, լազերի և Թիւրքերի ձեռքով: Մի քանի տեղերում հայերը ապաստան են գտել դրացի մուսուլմանների մօտ: Ընդդիմացող հայ ապստամբների մասին եղած լուրերը չափազանցրած են: Ջանֆերանում, Ծախաօվայում (?), Դալի-Բաբայի հովիտում և մի քանի ուրիշ տեղեր հայերը յետ են մղել յարձակումը՝ մի քանի օրվայ կռւից յետոյ: Ազգաբնակութիւնը կոտորվում է քաղցածութիւնից, ցրտից: Երզրումում սպասվում է երկրորդ կոտորած: Թիւրք զօրքերը քաշվում և գնում են դէպի Տրապիզոն. մնացած անընչան ոյժերը, ազգաբնակութիւնը զինաթափ անելու պատրուակով կոտորում են պաշտպանվողներին, կողոպտում են բաշիբոզուկների հետ միասին: Բոլոր հայաբնակ վիլայէթներում ընդհանուր կոտորած է: Թիւրքերը ոչ մի բանից չեն քաշվում: Կարս հասան գաղթականներ: Շատ Թիւրքեր անցան մեր սահմանը դէպի Երզրում: Հայերից կողոպտած գոյքի մի մասը փախցրել են Թիւրքաց սահմանի այս կողմը: Կոտորածին մասնակցող Թիւրքահպատակ քիւրդերից նրանք,

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

—

Կ. Պօլիս, հոկտեմբերի 28-ին

Բազմաբեղուն շաբաթ մը անցուցինք: Բազմաթիւ դէպքերը, որոնք իրարու յաջորդեցին, թէև ամենքն ալ իրարմէ տարբեր, սակայն ընդհանուր շղթայում մը կայ մէջերնին, ու բոլորն ալ կապուած են հայկական հարցին:

Քօնթրօլի յանձնաժողովին կազմութիւնն էր, որ առաջին ազդեցութիւն մը պիտի ընէր, գէթ աչք ներկելու քաղաքականութեան մէջ. և ահա այնչած մնացինք: Քանի մը երկրորդական Թիւրքերու հետ երեք քրիստոնեայ, որոնց մին Սագզ Յովհաննէս էֆէնդի կարեւոր անձ մըն է, ուսեալ մարդ և ազնիւ, որ սակայն վերին աստիճանի թոյլ է, նա մանաւանդ ոչինչ կրնայ ընել կամ ըսել արդի հանգամանքներուն մէջ: Իսկ Ջարեհ էֆէնդի Տիլպէր իզմիրցի հայ մըն է, որուն գոյութիւնը այս առթիւ միայն երեւան եկաւ: Թըղթախաղի և կնասիրութեան շրջանակներուն մէջ սակայն տեսակ մը համբաւ կը վայելէ. հանրութեան համար ո՛չ վնասակար, ո՛չ ալ օգտակար մէկը եղած է:

Այս տեսակ ընտրութիւնները և ոչ իսկ կրնան առաջ բերել այն խաբերայական տպաւորութիւնը, որ կառավարութեան կէտ նպատակին եղած է միշտ: Այս պարագային մէջ Եպարքոս Քեամիլ-փաշա աւելի հեռատես և աւելի անկեղծ գտնուեցաւ, ուստի և տապալեցաւ: Անշուշտ հեռագիրը հաղորդած է ձեզի Նոր Նախարարութեան մը կազմութիւնը: Քեամիլ-փաշա հաղիւ թէ ամիս մը սադրազամութիւն կընէ և ահա կրնայ նոյն իսկ Թիւրք կառավարութեան Ծրագրին գործադրութեան եղանակին պատճառաւ: Դուռը քօնթրօլի յանձնաժողովին անդամ նշանակած էր Թիւրքիոյ առաջնակարգ անձնաւորութիւններէն մէկ քանին թէ քրիստոնեայ, թէ իսլամ: Քրիստոնեաներէն էին Ցառեան Արթին-փաշա, Միքայէլ Փորթուգալ-փաշա և յոյն Անթօբուլոս-փաշա. երեքն ալ կարող, յարգանք վայելող ու վստահութիւն ներշնչող անձնաւորութիւններ են: Իսլամ անդամներն ալ առնից աստիճանակից անձեր էին: Ցուցակը սադրազամը կը դրկէ սուլթանին պալատը վաւերացումին համար. և ահա քանի մը օր վերջ պալատէն պաշտօնագիր մը կուգայ Դրան, որով ոչ մէկը սադրազամին նշանակածներէն ընդունուած է. բոլորովին նոր անուններ երեւան կուգան: Ասիկայ մեզի համար ուրախառիթ պարագայ մըն էր, վասն զի ասով Եւրոպա անգամ մըն ալ կը տեսնէ թէ ինչեր կը կատարվին:

Սակայն անուններու փոփոխումը սաստիկ զայրոյթ կը պատճառէ Քեամիլ-փաշային, որ նախարարներու խորհրդին մէջ գանգատ կը յայտնէ թէ այս տեսակ կառավարութիւն չըլլար. «Բ. Դուռ չի կայ» կըսէ: Ու աւելի առաջ երթալով կը յայտարարէ, թէ ա՛լ երկիրը կը կործանի, կործանած իսկ է. «Մինթէ այսպէս քրիստոնեաները անխնայ ջարդել տալո՞վ երկիրը պիտի փրկուի» կը կոչէ ծերունի փաշան. ու ամենախիստ կերպով կը դատապարտէ երկրին կառավարչական դրութիւնը: Մտածեցէք որ ասիկայ ըսողը ո՛չ հայ մըն է, ո՛չ եւրօպացի մը, այլ սուլթանին փոխանորդը: Ինչ և է. սադրազամին քննադատութիւնները իր պաշտօնակիցներէն ոմանք անմիջապէս կը տեղեկագրեն սուլթանին, որ սաստիկ բարկացած կորոշէ նախարարական փոփոխութիւն. Նոր նշանակած նախարարներէն ոմանք Պօլսէն դուրս գտնուելով հարկ կըլլայ սպասել երկու երեք օր:

Եւ ահա հոկտեմբեր 26 հինգշաբթի օր հրատարակուեցաւ Նոր Նախարարութիւնը: Քեամիլ-փաշային դէմ սուլթանին բարկութիւնը երեւան կուգայ Նոր եպարքոսին ուղղուած պաշտօնագրին մէջ. «Իմ բարձրաշուք վէզիրս, Րիֆաթ-փաշա, կըսէ Խաթթը-Հիւմայունը, Քեամիլ-փաշա պաշտօնանկ եղած ըլլալով, մեծ-եպարքոսութեան պաշտօնը, նկատելով ձեր ակներեւ գրտնուած հաւատարմութիւնը և կարողութիւնը, Ձեզի յանձնուած է»: Ուշագրաւ է «պաշտօնանկ» բառը, զոր ո՛ և է սադրազամի համար մենք չենք յիշեր թէ գործածուած ըլլայ: Նախատական բացատրութիւն մը, որ մեծ պատիժ մը կը սեպուի: Բայց այսքան պատիժը բաւական չէ, և կըսուի թէ Քեամիլ-փաշա կամ աքսորուած է կամ աքսորուելու վրա. իբր կուսակալ նահանգ մը ղրկուիլը աքսոր կը նշանակէ:

—

Քեամիլ-փաշային մեկնելուն հետ կը ոչնչանայ այն ամենաթեթև պատրանքն իսկ, զոր ոմանք կը տածէին թէ այս երկրին մէջ քիչ մը բարեկարգութիւն մտցնելու հնարաւորութիւն կայ: Նոր նախարարութեան ցուցակը ինքնին պերճախօս է:

Նոր սադրազամ Խալիլ Րիֆաթ-փաշա 1891 սեպտեմբերէն ի վեր ներքին գործերու նախարար էր. դեռ քանի մը օր առաջ կառաջարկեր, որ հայերը վռնտուին Համրային Պարտքի և Ծխախոտի Րէժիին մէջ իրենց ունեցած գործերէն: Ուշադիր ըլլալու է, որ այս երկու վարչութիւնները կառավարական պաշտօնատուն իսկ չեն: Մեծ-եպարքոս Քեամիլ-փաշա կը բարկանայ այս առաջարկին. «Բարեկարգութիւններ ընելու ծրագիր կընդունինք և հայերը պաշտօններէ վռնտելու առաջարկ կը ներկայացնէք. ինչ խելքէ ասս»: Խալիլ-Րիֆաթ-փաշայի այս առաջարկը տիտղոս մը աւելի համարուեցաւ անշուշտ սադրազամութեան բարձրացումին համար: Օ՛հ, տիտղոսները չեն որ կը պակսին իրեն:

Ներքին գործերու պաշտօնատունը Խալիլ-Րիֆաթին կը յաջորդէ Էնկիւրիի կուսակալ Մեմտուհ-փաշան: Վայրագ մէկն է. սոսկալի թըշնամի ընդհանուր քրիստոնեաներուն, իսկ մասնաւորապէս հայերուն:

Դատական գործերու նախարար եղաւ Ադրիանուպօլսոյ կուսակալ Ապտիւրրահման-փաշա: Այս անունը ահագին քրքիջ մը պատճառեց ընդհանուր Պօլսոյ: Բայց ինչ կըլլայ, որ դատական գործերու նախարարը խեղճուկ մըն է, թէ կարող մը. Թիւրքիոյ մէջ ամեն առևտրական դատ, առանց բացառութեան, կաշառքով կը վճռուի. ամեն քաղաքական դատաստան պալատէն եկած հրամանով. ո՛չ դատաւորի պէտք կայ, ո՛չ դատական նախարարի:

Միւս նոր նախարարներուն վրա չեմ խօսիր, վասն զի մեզի հետ անմիջական յարաբերութիւն չունին: Արտաքին գործերու նախարար եղաւ Պերլինի օսմանեան դեսպան Թեվֆիգ-փաշա, որ առաջին կարգի յետադէմ մըն է: Առևտրականէն հանրօգուտ շինութիւններու նախարար եղաւ Մահմուտ Ճէլալէտտին փաշա:

Կաշառակերութեան կողմէ Մահմուտ Ճելալէտտինը, և ամէնքն ալ, կը գերազանցէ Հասան-փաշա, ծովային նախարարը, որ անխախտ կը մնայ պաշտօնին վրա միշտ, վասն զի իր հաւատարմութեանը փորձերը տուած է և անոր փոխարէն ազատութիւն կը վայելէ պետական գործերում: Ելմտական նախարար եղաւ Սապրի-պէյ անուն ոչնչութիւն մը:

Նոր նախարարութեան մէջ աչքի զարնելու կէտը այն է, որ անոնցմէ մէկ քանին ուրիշ տեղերէ կուգան, ոմանք ալ կամ անծանօթ են կամ շատոնց է պաշտօնէ քաշուած են: Հիներէն մնացածները կասկածելի չեն սուլթանին աչքին. հիմա խառնուրդ մը կայ հիներու, նորերու, ծանօթներու, անծանօթներու. անկարելի է որ առայժմ այս նախարարներէն երկուքը կամ երեքը իրարու հետ բարեկամանան, իրարու ծանօթանան և դաւ մը լարեն: Ու մինչև որ իրար ճանչնան, կը փոխուին: Մինչև վերջի տարիներս նախարարութիւնները տեւական էին. ամեն մէկ նախարար հինգ վեց տարի պաշտօն կը վարէր, բայց 95 մայիս 28-էն մինչև հոկտեմբեր 26, այսինքն հինգ ամսուայ մէջ չորս սադրազամ տեսանք: Ճէվատին յաջորդեց Սաիտ, Սաիտին Քեամիլ, Քեամիլին Րիֆաթ, և ամսէ մը ինչ պիտի ըլլայ:

որոնք վիրաւորված են, աշխատում են պատսպարվել մեր սահմանագլխի գիւղերի քիւրդերի մօտ:"

—

(Ռուսաց գործակալութեան)

Կ. Պոլիս, 11 Նոյեմբերի: Ադանայի վալին հեռագրում է, „Զէքմէսէրմէն գիւղում, Շաքիր-փաշայի ջանքերի շնորհիւ, հայ ապստամբները ընկճվեցին: Տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր հաշտութիւն":

Լոնդոն, 11 Նոյեմբերի: „Standard" լրագրին Կ. Պոլսից հեռագրում են նոյեմբերի 9-ից, որ երէկ սուլթանի պալատում գումարված մինիստրների մեծ խորհուրդը քննում էր դեսպանութիւնների համար նոր պահականաւերի գալը թոյլ տալու հարցը: Դեսպանները պնդում են, որ եթէ թէ պալատը դիմադրում է դրան, վախենալով, որպէս զի նոր պահականաւերի գալը ապստամբութիւն չառաջացնի Կ. Պոլսում:

Կ. Պոլսից, „Times" լրագրի հոկտեմբերի 8-ից ստացած տեղեկութիւնների համեմատ, աւստրիական դեսպանը, որպէս դիպլոմատիական կորպուսի աւագագոյնը, առաջինն էր, որ երէկ Փիրման պահանջեց պահականաւեր Բոսֆոր ներս թողնելու համար: Կ. Պոլիս ուղարկվող՝ վեց մեծ պետութիւնների դեսպանների երկրորդ պահականաւերը Բոսֆորում այժմ գտնվող պահականաւերից մեծ չը պէտք է լինեն: Պայմանաւորված է, որ բոլոր 12 նաւերի զինուորների ընդհանուր թիւը 1000-ից աւելի չը պէտք է լինի:

Կ. Պոլիս, 12 Նոյեմբերի: Սուլթանը թոյլ տուեց բոլոր մեծ պետութիւնների դեսպաններին էլի մի-մի պահականաւեր կանչել Կ. Պոլիս:

Առանձին յանձնաժողով է հիմնված հըսկելու համար այն միջոցների վրա, որոնք ձեռնարկվում են կարգը վերականգնելու համար Անատոլիայում:

Կ. Պոլիս, 12 Նոյեմբերի: Այն լուրը, թէ սուլթանը ստորագրել է արդէն մի Փիրման, որով թոյլ է տալիս պատերազմական նաւերի անցնելը Դարդանելի նեղուցով, վաղաժամ է յայտնվում:

ՀԱՅՈՑ ՀԱՐՑԸ ԵՒ ԴԻՊԼՈՄԱՏԻԱ

—

Երզրումի կոտորածը

Երզրումից մեզ հաղորդում են. «Հոկտեմբերի 18-ին, թիւրքաց նախապատրաստված հրոսակային խմբերը, որոնք հարիւրներով թափվել էին քաղաք, թիւրք, լազ, չերքեզ, թարաքամայ և քիւրդ... բոլորը քաջալերված զօրքերից ու ոստիկանութիւնից՝ յարձակվեցին հայերի վրա և նի բոլորին, թէ արհեստաւոր և թէ վաճառական, սպանեցին իրանց խանութներում: Շատ քչերը եղան, որոնք կարողացան փախչել իրանց տները: Կոտորածի ժամանակ դուրս եկան զօրքերը իրանց թաքիաներից, ձիաւոր, հետեւակ և թընդանօթաձիգ, և շրջապատեցին բոլոր հայոց թաղերը ու կարկտի արագութեամբ թափում էին գնդակներ հայերի վրա: Դիակներ էին, որ ընկնում էին իրար վրա. կէս օրից սկսած թիւրքերը, ժամը 6-ից մինչև 12-ը, չարունակ կոտորում էին, կողոպտում ու այրում թէ տներ և թէ կենդանի մարդիկ: Մուշը վրա հասաւ. մունետիկը բարձրաձայն գոռում էր, թէ ժողովրդին արգելվում է կռուել, միայն զօրքին է թոյլատրվում:

«Սարսափելի էր այն տեսարանը, երբ թիւրք կանայք միս ծեծելու սաթրներով յարձակվում էին վիրաւոր հայերի վրա և մի քանի հարուածով առնում ընկածի վերջին շունչը: Թիւրք կնիկները չալակած տանում էին զինուորների հետ միասին իրանց բաժին կողոպուտն և աւարը: Սպանվածների թիւը 1,400-ի է հասնում:»

Վնասված թաղերը

Երզրումի կոտորածից հետեւեալ մանրամասնութիւններ են գրում մեզ. «Հոկտեմբերի 18-ի գիշերը գալրոցի երեխաները անօթի մնացին, փակված էին եկեղեցու մէջ. Սանասարեանի աշակերտները նոյնպէս եկած էին եկեղեցի և ապաստան գտած: Զօրքերը վախենալով, որ մեծ դիմադրութեան կը հանդիպեն եկեղեցում եղողներից, չը մտեցան եկեղեցուն, ինչպէս և նրանք հեռու էին մնում այն թաղերից, որտեղ խիտ հայկական բնակութիւն կայ: Նրանք իրանց ահագին ույժը գցեցին մեծ մասամբ շուկաների և թիւրքախառն թաղերի վրա: Օրինակի համար՝ կողոպտեցին Ջայղարա թաղը, որը կից է թիւրք թաղերին. 200 տնից չը կողոպտված մնաց միայն 3 տուն. Մոմճի թաղը 70 տնից չը կողոպտված մնաց միայն 10 տուն. Մայլի գլուխը ամբողջովին մնասված է. Դաիր այազը նոյնպէս. Հիւլիկ մահլէն բոլորովին թալանված և այրված է. նոյն իսկ այն տները, որոնք գտնվում են հիւպատոսների քթերի տակ, նոյնպէս. Սուբաշի ղալփում մի քանի տներ անվնաս մնացին. կողոպուտից զերծ մնաց՝ Գիւմրիկի ետևը, Ղաւաղը, Ալի Փաշի-Թարխան Սոխախը, Բօշի մահլէն և մի քանի ուրիշ տեղեր, իսկ շուկաները ամբողջովին մնասված են:

«Պէտք է խոստովանվել, որ պարսից հիւպատոսը մեծ օգնութիւն հասցրեց թէ ուսումնարանի տղայոց և թէ իր բնակարանի մօտ ապրող հայերին. ոչ պակաս օգնութիւն հասցրեց և բողոքականների միսիօնար Չերմըը: Յոյները և կաթօլիկները չօգնեցին հայերին:»

Արդարացի կարծիք

Անգլիական ազատամիտների ազդեցիկ օրգան «Daily News» լրագիրը իր նոյեմբերի 7-ի համարում զետեղել է մի խիստ առաջնորդող՝ արևելեան հարցի մասին: Առաջնորդողը պախարակում է Անգլիայի անցեալ քաղաքականութիւնը Թիւրքիայի վերաբերութեամբ, յայտնելով, որ թէ Կրիմի պատերազմի ժամանակ և թէ Բերլինի վեհաժողովում Անգլիան էր, որ գլխաւորապէս պընդում էր Թիւրքիայի ամբողջութիւնը պահպանելու վրա: Այժմ, երբ կատարելապէս ապացուցված է, որ այդ քաղաքականութիւնը միայն պըօդել է բարբարոսութիւնը, Անգլիան այլ ևս չի համարձակվի պաշտպանել Թիւրքիային: Անգլիան պէտք է հրաժարվի չահ ունենալուց այնտեղ, ասում է լրագիրը, ուր կատարվում են հակակուլտուրական գործեր:

Խուզարկութիւններ Պոլսում

«Frankfurter Zeitung» լրագիրը հաղորդում է. «Ներկայումս մեծ եռանդով որոնում են հայկական կօմիտեաի անդամների ցուցակը Կ. Պոլսում: Մինչև այժմ բոլոր խուզարկութիւնները անաջող էին: Նորերս խուզարկութիւն արին մի հայ գրողի մօտ, բայց նոյնպէս անաջող: Հայ գըրողը և իր կինը դրանից յետոյ անհետացան Կ. Պոլսից: Մայրաքաղաքից աքսորված հայերի թիւը, ինչպէս կարծում են, հասնում է 300-ի:»

Անգլիայի ռիսկը

Հռոմից գրում են. «Berliner Tageblatt» լրագրին նոյեմբերի 3/15-ից.

«Այստեղի անգլիական դեսպանատան շրջաններում տիրապետում է ոչ-խաղաղասիրական տրամադրութիւն: Ասում են, որ Անգլիան մինչև վերջը կը հասցնի մի անգամ սկսված գործը, ինչ և պատահի, և եթէ միւս պետութիւնները նրան չը հետևեն, այն ժամանակ նա կը գործէ իր ռիսկով: Թիւրքիայի վիճակը ծանրակշիռ է մանաւանդ նրա համար, որ սուլթանը կորցրել է իր հեղինակութիւնը,—զօրքը այլ ևս նրան չէ հնազանդվում:»

Ամեն տեղ կոտորած

Լօնդօնից Րէյտէրի գործակալութիւնը հեռագրում է նոյեմբերի 4/16-ից. «Կ. Պոլսից եկած տեղեկութիւնները հաստատում են, որ Խարպուտ քաղաքում տեղի են ունեցել սպանութիւններ. կոտորվել են 800 հոգի: Ամերիկական միսիօնարներին պատկանող մօտ տասն շինութիւններ կողոպտված են և կրակի ճարակ եղած: Միսիօնարները ազատված են: Խարպուտի շրջակայքում թագաւորում է սով և յուսահատութիւն: Հազարաւոր բնակիչներ անօգնական վիճակի մէջ են մնացել: Կիւրունում, Սիվասի վիլայէթում 4000 հայեր պաշարված են քիւրդերով: Վերջին տեղեկութիւնները հաղորդում են նորանոր կոտորածների մասին: Սիվասում սպանվել են 800 հայեր և 10 թիւրքեր:»

Հայերի ապստամբութիւնը

Կ. Պոլսից գրում են «Times» լրագրին: «Չը նայելով, որ թիւրքաց պաշտօնական զեկուցագրերը միշտ աշխատում են ստուեր ձգել հայերի վրա և վիլայէտների մէջ կատարվող անկարգութիւնների գրգռման մէջ նրանց ամբաստանել, սակայն Դիարբէքիրում տեղի ունեցածը երբէք չէ կարելի վերագրել հայերին: Հայերը իշխանութեան դէմ ոտքի են կանգնել զէնքը ձեռքին միայն Զէյթունում և Մարաշում:»

Երկու դօկումենտ

Կ. Պոլսի ամերիկական դեսպան Տէրրէլը ներկայացրել է իր կառավարութեան երկու վերին աստիճանի կարևոր դօկումենտ: Այդ դօկումենտ-

---

Ամէն մը ինչ պիտի ըլլայ. գահավիժումը այնքան արագ է, որ ոչ ոք գուշակութիւն մը ընելու կը համարձակի: Բանք Օթոմանի արկածը, սեղանաւորական ու առեւտրական ահռելի տագնապը, որուն վախճան մը չի գուշակուիր, այնպիսի ահեղ կացութեան մը մէջ դրին Թիւրքիան, որուն նմանը Թիւրքիա չէ տեսած. և ոչ իսկ 1876—78 թուականը, ուսս և թիւրք պատերազմին տարիները, այսքան տագնապալից և յուսահատական էին:

—

Այս տագնապին վրա խօսելը պահելով ուրիշ առթի, մեր գործերու վրա քանի մը տեղեկութիւն տամ:

Պատրիարքը 25 հոկտեմբեր չորեքշաբթի օր այցելութիւն տուաւ Նազըմ-փաշայի անոր բնակարանը:

Պատրիարքը շրջաբերական մը պիտի ղրկէ եկեղեցիները և հանդարտութիւն պիտի քարոզէ:

Հայ կիներու պատգամաւորութիւն մը՝ ուրբաթ օր Անգլիոյ և Ռուսիոյ դեսպանատուներ գացին ու բողոքեցին ձերբակալութեանց և բանտերու մէջ տրուած չարչարանքներուն դէմ:

***

ՎԱՍԻԼԻ ԼԵՒՍԿԻ

(Նրա արձանի բացման առիթով *)

—

Հոկտեմբերի 22-ին Բոլգարիայում տեղի ունեցաւ մի մեծ, համազգային հանդէս—նշանաւոր Վասիլի Լեւսկու արձանի բացումը:

Լեւսկու անունը շատ լաւ գիտէ ամեն մի բոլգարացի, այդ պատճառով նրա արձանի բացումը գրաւել էր մի այնպիսի բազմութիւն, որի նմանը շատ քիչ է պատահել տեսնել Բոլգարիայում որ և է հրապարակական հանդիսի ժամանակ:

Այդ արձանի բացմանը ժողովուրդը վաղուց արդէն սպասում էր: Արդէն մի քանի տարի է, որ արձանը պատրաստ կանգնած է, բայց քաթանով ծածկված, ոչ հեռու այն տեղից, ուր 1873 թւին բոլգարական հռչակաւոր գործիչին թիւրք դահիճները կախաղան բարձրացրին: Արդէն շատ անգամ հարց էր յարուցվում այդ արձանի բացման մասին, բայց բոլգարական կառավարութիւնը տարուց տարի յետաձգում էր այդ բացումը «մինչև լաւագոյն ժամանակները», վախենալով բարկացնել Բ. Դրանը: Պէտք է կարծել, որ այժմ թիւրքաց կառավարութիւնը, վերջապէս, հասկացաւ, որ չէ կարելի բողոքել և բարկանալ այն պատիւների առիթով, որ ազատ և անկախ Բոլգարիան տալիս է բոլգարական հայրենասէրին:

Այսպէս թէ այնպէս, բայց հոկտեմբերի 22-ին արձանը վերջապէս բացվեց ամենամեծ հանդիսով, իշխանի, բոլոր իշխանութիւնների, Սօֆիայի ամբողջ ինտելիգենցիայի, գաւառներից եկած բազմաթիւ պատգամաւորութիւնների և ամբոխի անթիւ բազմութեան ներկայութեամբ:

Բայց ով էր այդ Լեւսկին, որին այդպիսի պատիւներ են տրվում,—կը հարցնի ընթերցողը: Վասիլի Լեւսկին, կամ այլապէս Վասիլ Իվանով,—Լեւսկին մականուն էր, որ տուել էր նրան Լիւբէն Կարավելօվը նրա առիւծային ույժի և ճարպիկութեան համար,—բոլգարական ամենանշանաւոր հայրենասէրներից մէկն էր, որոնք ազատարար շարժումը ստեղծեցին Բոլգարիայում և իրանց մահով գրոշմեցին իրանց հաւատարմութիւնը իրանց հայրենիքին: Նա ծագումով այն տեղերից էր, որտեղից դուրս եկաւ և բոլգարական մի ուրիշ հերոս, բանաստեղծ Խրիստո Բոտէվ, որտեղից դուրս եկաւ և Բոլգարիայի այժմեան առաջին բանաստեղծ Իվան Վազով:

Վասիլի Լեւսկի ծնվեց 1837 թւին Կարլօվօ քաղաքում, համեմատաբար հարուստ ընտանիքում, և մանկութիւնից պատրաստւում էր հոգևոր կոչման համար: Աւելին կասենք. նա արդէն նորընծայ էր տեղական վանքերից մէկի մէջ, իր հօրեղբօր մօտ, որ վանահայր էր այդ վանքում: Այդտեղից է նրա երկրորդ մականունը—Սարկաւագ, և այդ մականունով են ճանաչում նրան ամենքը Բոլգարիայում՝ թէ ծեր և թէ մանուկ: Սակայն վանքական խուցը նեղ էր Լեւսկիի եռանդոտ, վճռողական և համարձակ բնաւորութեան համար: Նրան չէր գոհացնում խաղաղ, թէպէտ և օգտակար գործունէութիւնը յօգուտ հայրենիքի լուսաւորութեան և վերածնութեան, որին նուիրված էին այն ժամանակ բոլգարական վանքերը և հոգևորականութիւնը առհասարակ: Նա ձգտում էր կռւի:

Նա, 1865 թւին հեռացաւ վանքից և շուտով տեսնում ենք նրան Բէլգրադում, արդէն Սերբիայի ազատ մայրաքաղաքում, բոլգարական էմիգրանտների մէջ, որոնք գործում էին ապստամբութեան կազմակերպութեան համար: Այդտեղ նա մօտիկ յարաբերութիւններ հաստատեց Լիւբէն Կարավէլօվի հետ, որին «Բոլգարական ազատական շարժման Մաձինի» էին անուանում և նրա ազդեցութեան տակ վճռեց նուիրել իրան ամբողջապէս թիւրքերի դէմ կռիւ մղելու և հայրենիքի ազատութեան գործին: Նա մտաւ Պանայօտա վօլվօդայի «չէթա» խմբի մէջ և 1866 թւին մտա գործեց այդ խմբի հետ Բոլգարիա: Այդտեղ նա մասնակցեց թիւրքերի դէմ մղված բոլոր կռիւներին, որոնց մէջ նա պահում էր իրան հերոսի պէս:

Երբ Պանայօտայի խումբը վերադարձաւ Բէլգրադ, Լեւսկի, որը արդէն յայտնի էր իր քաջութեամբ, ճարպիկութեամբ և անձնուիրութեամբ, մտաւ «բոլգարական լէգիօնի» մէջ, որը կազմակերպել էր այն ժամանակ սերբիական կառավարութիւնը և որը սպասում էր պատերազմի Թիւրքիայի հետ: Պատերազմը, սակայն, տեղի չունեցաւ եւրօպական դիպլօմատիայի միջամտութեան շնորհիւ, և բոլգարական լէգիօնը արձակվեց:

Այն ժամանակ Լեւսկի իր ամենամօտ բարեկամների՝ Կարավէլօվի, Անգէլ Կօնչէվի և ուրիշների հետ միասին, վճռեցին Բոլգարիայի ապստամբութեան գործը իրանց սեփական ձեռքն առնել և գործել գաղտնի քարոզելով և խմբեր կազմակերպելով բուն Բոլգարիայում: Այդ ամբողջ գործը պէտք է ղեկավարէր արտասահմանից մի յանձնաժողով, որի մէջ գլխաւոր դերը խաղում էր Լ. Կարավէլօվ:

Լեւսկի չը կամեցաւ համեմատաբար ապահովութեան մէջ մնալ արտասահմանում և ճանապարհ ընկաւ Բոլգարիա: Այդտեղ, 5 տարի շարունակ, նա պտտում էր քաղաքները և գիւղերը, վանքերը և լեռները, ամեն տեղ յարուցանելով և գրգռելով մարդկանց իր կրակոտ լեզւով, հետեւողներ գտնելով, փողեր հաւաքելով, պատահած դէպքում սպանելով թիւրք լրտեսներին և սարսափահար անելով բոլգարական թիւրքացած «չորբաջիներին»: Տասնեակ անգամներ մազից կախված է եղել նրա կեանքը, բայց ոգու անսովոր ներկայութիւնը և առանձին հնարագիտութիւնը ազատում էին նրան այնտեղ, որտեղ ուրիշը նրա տեղ քսան անգամ կը կորչէր: Ամբողջ թիւրքաց ոստիկանութիւնը ոտի վրա էր կանգնած, Լեւսկիի գլուխը գնահատվում էր տասը հազարներ, բայց նա մնում էր անվնաս, մինչև որ, վերջապէս, նրան մատնեց մի բոլգարական քահանայ: Նրան դատելու համար կազմվեց մի արտակարգ յանձնաժողով, որը և կախաղանի դատապարտեց նրան:

Ահա վերջին խօսքերը, որ նա ասեց խոստովանահօրը, որը եկել էր պատժի նախընթաց օրը՝ խոստովանացնելու նրան:

«Դու հարցնում ես ինձ իմ մեղքերի մասին: Աստուծու և ազատութեան առաջ ես մեղաւոր չեմ: Ես շատ մեղաւոր եմ թիւրքերի և չորբաջիների առաջ, բայց իմ այդ յանցանքների համար ես թողութիւն չեմ կամենում և չեմ խնդրում: Վաղը ինձ կը կախեն, և ահա իմ վերջին խընդիրքը քեզանից, տէր հայր. եթէ քեզ կը հարցնեն Վասիլի Լեւսկիի մասին, ասա, որ նա մեռաւ Բոլգարիայի ազատութեան համար»:

Այդ կեանքը, լի քաջութիւններով և վտանգներով, այդ մահը—շրջապատեցին Լեւսկիի անունը մի տեսակ լէգէնդական փայլով և դարձրին նրան ամենասիրելի և ժողովրդական՝ Բոլգարիայի բոլոր հայրենասէրներից:

*) «Русскія Вѣдомости» լրագրից:

ներից մինը կազմում է երեք ամերիկական քարոզիչների կողմից հրաւէր, որով յայտնվում է, թէ կոտորված գաւառներում 250,000 հայեր զրկված են ապրուստի որ և է միջոցից, իսկ սպանված քրիստոնեաների թիւը հասնում է 10,000-ի։

Զէյթունի շարժումը

«Daily News» լրագրին հեռագրում են. «Թիւրքաց զօրքերի այն զօրաբաժինը, որ պաշարված էր զէյթունցի հայերից, անձնատուր եղաւ զէնքով և բոլոր մթերքով։ Հայերը այժմ իրանք են բռնել Թիւրք զինւորների բանակատեղը։ Պաշտօնական Թիւրք հեռագիրը հաղորդում է, որ զէյթունցիները յարձակվել են Ջուխուրհիսար գիւղի վրա, սպանել են 35 մահմեդական և կողոպտել նրանց տները։ Նոյնպէս աւարել են Գէօնզիլ գիւղի մահմեդականների տները, սպանել են Զէյթունի շրջանի վարչութեան քարտուղարին, որի կնոջ և չորս զաւակների մասին ոչ մի լուր չը կայ, թէ ուր են այժմ»։

Ապստամբները

Հաջինի շրջանում հայ ապստամբները ամենասաստիկ կերպով արշաւում են դէպի շրջակայքը և յարձակվում մահմեդականների վրա։ Ադանայի վալին պաշտօնական հեռագրով հաղորդում է, որ 200 հայ աւազակներ յարձակվեցին Զէյթունի Բէլի և Նարլ մահմեդական գիւղերի վրա։ Անկարգութիւնները ճնշելու համար ձեռք են առնված միջոցներ։»

Ծովային ցոյց

Մեծ պետութիւնների ծովային ցոյցի առիթով «Berliner Tageblatt» լրագիրը գրում է հետևեալը. «Մենք արդէն հաղորդեցինք գերմանական պատերազմական «Մօլտկէ» նաւի Զմիւռնիա գալու մասին։ Ի նկատի ունենալով, որ Թիւրքիայում խառնակութիւնները գնալով աճում են և զանազան ազգերի պատերազմական նաւեր գալիս են Թիւրքաց ջրերը, գերմանական պատերազմական նաւի երևալը առանձնապէս աչքի է ընկնում։ Դրա հետ միաժամանակ գերմանական նաւատորմի մի ուրիշ նաւ ուղարկվում է նոյնպէս Միջերկրական ծովը կէս տարով։ Երկու նաւերն էլ Կիլի նաւահանգստից դուրս եկան հոկտեմբերին։ Իւրաքանչիւր նաւի վրա գտնվում են 440 մարդ և այդ բարձր թւանշանը առանձին նշանակութիւն ունի՝ ի նկատի ունենալով գործերի այժմեան դրութիւնը։ Երկու նաւերն էլ զինւորված են գեղեցիկ կերպով։

«Զանազան մեծ պետութիւնների ծովային զօրաբաժիններ քիչ քիչ կուտակվում են իրանց կառավարութիւնների կողմից նշանակած նաւահանգիստներում։ Տասն և եօթ նաւերից և 9000 մարդկանցից բաղկացած անգլիական նաւատորմը, Սէյմուրի հրամանատարութեան տակ, կանգնած է արդէն Սալօնիկիում։ Այնտեղ շուտով կը հասնի և իտալական նաւատորմը՝ Աչինի ծովապետի հրամանատարութեան տակ, բաղկացած հինգ նաւերից։ Ֆրանսիական նաւատորմը կը գումարվի Պիրէում։ Աւստրօ-ունգարական նաւատորմը դուրս եկաւ արդէն Կատարրօից, բայց դեռ յայտնի չէ, թէ որտեղ կանգ կառնի»։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԵՐ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԹԻՖԼԻՍԻ ՋՐԱՆՑՔԸ

—

Այս օրերս, ինչպէս յայտնի է, շնորհիւ անսովոր անձրևների՝ Կովկասի մի քանի տեղերում պատահեցին սարսափելի հեղեղներ, որոնք Թիֆլիսի ջրանցքի շինութիւնների գլխին դժբաղդութիւն բերեցին։

Թիֆլիսի քաղաքագլուխը հաղորդեց քաղաքային դումային, որ հեղեղից առաջացած վնասը հասնում է 7 հազար րուբլու։ Դուման վճռեց ծախսել այդ գումարը և վերականգնել վնասված շինութիւնները։

Հարցի հետ լաւ ծանօթանալու և ապագայում այդ տեսակ անախորժ դէպքերից ազատ լինելու համար (ինչպիսին է ջրանցքի փչանալը), մեր կարծիքով, հարկաւոր է նախ պարզել հետևեալը. 1) ինչպէս է պատահել այդ դէպքը. 2) կարելի էր արդեօք դրա առաջն առնել, թէ ոչ. 3) եթէ կարելի էր և ըստ կարելոյն միջոցներ չեն ձեռք առնված, ով է պատասխանատուն։

Քաղաքային դումայի նիստում մի քանի ձայնաւորներ այդ տեսակ հարցերի պատասխան խնդրեցին քաղաքագլխից ու քաղաքային վարչութիւնից, և ստանալով գոհացուցիչ պատասխաններ, դուման վճռեց՝ բաւականանալ քաղաքագլխի տուած բացատրութիւններով և անցնել հերթական հարցերին։

Հարկաւոր ենք համարում յիշել, որ քաղաքային նախկին ինժեներները վարչութեանը և դումային միշտ այն կարծիքն են յայտնել, թէ մեր ջրանցքի շինութիւնները Աւճալայում այնպիսի դիրք ունեն և այնպէս են շինված, որ հեղեղից կամ դրա նման դժբաղդութիւնից ազատ պահելու համար հարկաւոր է շինել մի հիմնական թումբ, որը կարժենայ 170 հազար րուբլի։ Բացի դրանից, քաղաքային վարչութիւնը իւրաքանչիւր տարի իր նախահաշւի մէջ մտցնում է հինգ հազար րուբլի՝ իբրև ծախս ջրանցքի համար այս տեսակ դէպքերի միջոցին։

Ջրանցքի փչանալը կատարվել է այսպէս. Աւճալայում Կուր գետը փոխելով իր հոսանքի ուղղութիւնը ձախ կողմից դէպի աջ, ինչպէս այդ պատահեց և Թիֆլիսում, Միքայէլեան կամուրջից քիչ բարձր, հոսում է դէպի իշխան Մուխրանսկու կալուածները, և անձրևների շնորհիւ, այդտեղից աւելի մեծ ոյժով, քան սովորականը՝ հոսում է դէպի միւս ափի այն մասը, որտեղ ջրանցքի կանաւան է. քանդելով ափը, ջրի խիստ հոսանքը վնասել է կանաւան, հեղեղել է մօտիկ կղզին ու ծածկել ֆիլտրաները։

Մենք չենք էլ պահանջում, որ տարվայ այսպիսի ժամանակ, երբ բոլորովին չէ սպասվում հեղեղ, կարող լինեին նրա առաջն առնել. բայց փոքր ինչ դիմադրել կարելի էր, ինչպէս քաղաքային ինժեներ Մէլիք-Բէգլարեան հաղորդել է քաղաքագլխին։ Գոնէ սրանից յետոյ այդ ի նկատի ունենային։

Մեր կարծիքով, բաց է մնում մի ուրիշ հարց, որը ամենակարևորն է. ինչու դեռ հեղեղից առաջ ձեռք չեն առնվել այնպիսի միջոցներ, որոնցով կարելի լինէր մեղմացնել գետի այն սուր հոսանքը, որը գալիս է աջ կողմից, իշխան Մուխրանսկու կալուածներից, ուղղակի դէպի կանաւան։ Չէ՞ որ ջրանցքի վրա կայ նշանակված առանձին տեխնիկ—վերակացու և այդ բաները տեսնելը, միջոցներ առաջարկելը և տեղեկութիւն հասցնելը նրա ուղղակի պարտականութիւնն է։

Իրաւացի է թիֆլիսցիների տրտունջը, թէ «մեր ուսլրավէն ջրանցք հօ չը շինեց, մեր գըլխին խաթա-բալա շինեց. դեռ ամեն տարի էլ հինգ, տասը հազար րուբլի ծախսիր, որ ջուրը մեքենաները չը տանի»։

Դեռ 170 հազար րուբլի էլ տուէք, որ հիմնական թումբ շինեն,—կաւելացնենք մենք։ Ահա թէ ինչ կը նշանակէ ձախ ձեռքով ջրանցք շինել...

Թիֆլիսեցի

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Մեր թղթակիցը Կ. Պօլսից մեզ հաղորդում է հոկտեմբերի 31-ից. «Կաթողիկոսը, Էջմիածնից հեռագիր մը ուղարկեր է Ռուսիոյ դեսպան Նելիտօֆին, թէ ինչ վիճակի մէջ է հայոց եկեղեցու հօտը Թիւրքիայում։ Դեսպանատան թարգմանը անմիջապէս այդ լուրը հաղորդեց Պատրիարքին»։

—

Կ. Պօլսից մեզ գրում են հոկտեմբերի 31-ից. «Պատրիարքը երէկ, երեքշաբթի օր, Բ. Դուռը երթալով, շնորհաւորական այցելութիւն տուաւ նոր մեծ եպարքոս Խալիլ-Րիֆաթ փաշայի։ Յետոյ, սրբազանը շնորհաւորական այցելութիւն տուաւ ներքին գործերու նախարար Մէմտուհ փաշայի և ապա դատական գործերու նախարար Ապտուրրահման փաշայի»։

—

Պ. Սուվորին, «Новое Время» լրագրի հրատարակիչը, շարունակում է իր արշաւանքը հայերի դէմ, և այն ոչ թէ միայն Թիւրքաց հայերի, այլ նոյն իսկ Կովկասեան հայերի դէմ։ Հայատեաց հրապարակախօսը մեղադրում է հայերին ինչի մէջ և կամենաք.—հայերը և խաբեբաներ են, և չարչի, և չողոքորթ, և դաւադիր, նոյն իսկ այնքան յանդուգն, որ իրանց իշխանութիւնը ուզում են տարածել մինչև Րօստովի սահմանները։ Եւ իր քաղաքական գիտերը ապացուցանելու համար, Սուվորինի օրգանը ոչինչ փաստեր չը գտնելով, ահա թէ ինչ ջախջախված փաստեր է առաջ բերում երկու ահագին յօդուածների մէջ, որ տպագրել է իր լրագրի նոյեմբերի 7-ի համարում «Великая Арменія до Ростова на-Дону» կոմիքական վերնագրով։ «Րաֆֆին, ասում է Սուվորինի օրգանը, գրել է մի ռոմանս, որտեղ առաջարկում է «փչի դարձնել Թիւրքիան, Պարսկաստանը և Ռուսաստանը»։ Կարող ենք հաւատացնել հայատեաց հրապարակախօսին, որ Րաֆֆին այնքան խելօք մարդ էր, որ այդպիսի յիմարութիւններ ոչ գրել է, և ոչ էլ մտածել է գրելու։ Հակառակ դէպքում նրան կարելի կը լինէր գժատուն ուղարկել։ Այդ կլասիկական սուտը ասելուց յետոյ՝ յօդուածագիրը հայերի քաղաքական դաւադրութիւնները ապացուցանելու համար աւելացնում է հետևեալ փաստը. «Ռուսահայերը դէն են գցում իրանց ազգանուններից օվ (овъ) մասնիկը, փոխարինելով դրանց եանց (янцъ) մասնիկով, իսկ աւելի փքելու համար՝ սկսել են աւելացնել ազգանունների առջևից Տէր (теръ) մասնիկը»։ Այդքան էլ տգիտութիւն։ Տէր մասնիկը ազգասիրութեան նշան... Եւ այդ տեսակ փաստերի վրա է հիմնում իր կարծիքը ոչ թէ մի զաւեշտական թերթ, կամ փողոցային թերթիկ, այլ մի մեծ քաղաքական լրագիր։ Եւ ինչպէս էք կամենում, ընթերցող, որ մենք լրջօրէն վերաբերվենք այդպիսի յօդուածներին...

—

Ժողովրդական դպրոցների ուսուցիչների համար երկրագործութեան մինիստրութիւնը մտադիր է բանալ գինեգործական դասընթացք, որպէս զի ուսուցիչները այդտեղ ծանօթանալով այդ մասնագիտութեան, ապագայում տարածեն նրան այն տեղերում, որտեղ նրանք ուսուցչութեան պաշտօն կը վարեն։

—

Աչքի առաջ ունենալով այն հանգամանքը, որ շատ ընտանիքներ կարօտութիւն ունեն դայեակների, Պետերբուրգի Ֆրէօբելեան ընկերութիւնը այս աշնանից հիմնել է մի յատուկ դպրոց դայեակների համար։ Աշակերտուհին պէտք է 14 տարեկանից պակաս չը լինի և վերջացրած լինի քաղաքային ուսումնարանների կուրսը։ Աշակերտուհիները բացի այն պարապմունքներից, որոնք պէտք է նուիրված լինեն փոքրիկների խնամատարութեան գործին, պէտք է սովորեն կարել, լուացք անել, Ֆրեօբելեան խաղերին ընտելանալ, որպէս զի ապագայում նրանք կարողանան ընտանիքներում կատարել այն բոլորը, ինչ անհրաժեշտ է մանուկներին խնամելու և կրթելու համար։

—

Մեզ գրում են Էրզրումից, հոկտեմբերի 26-ից, որ հոկտեմբերի 18-ի կոտորածից անմիջապէս յետոյ բազմաթիւ հայեր բռնվեցին և բանտարկվեցին։

—

Շաբաթ, նոյեմբերի 11-ին, Թիֆլիսի ժողովարանի դահլիճում տեղի ունեցաւ Րեզեր քոյրերի կօնցերտը։ Դահլիճը լի էր ահագին բազմութեամբ։ Րեզեր քոյրերը չորս են. նրանցից մէկը ածում է ֆօրտէպիանօի վրա, միւսը ջութակի, երրորդը ալտի, և չորրորդը վիօլօնչէլի վրա։ Րեզեր քոյրերից իւրաքանչիւրը այնքան շնորհալի արտիստուհիներ են, որ մարդ զարմանում է, թէ ինչպէս կարող է մէկ ընտանիքի մէջ այդքան տաղանդներ պարունակվել։ Մինչև անգամ այնպիսի մի անշնորհակալ գործիքի վրա, որպէս վիօլօնչէլն է, օրիորդ Էմիլիա այնպիսի շնորհալի կերպով ածեց Դավիդօվի «Նօկտիւրն» և Պօպպէրի «Polonaise de concert», որ հասարակութիւնը յափշտակված պահանջեց կրկնել։ Իսկ ինչ վերաբերում է կվարտէտներին, Րեզեր քոյրերը աննման են կատարում։ Հասարակութիւնը անվերջ ծափահարութիւններով կրկնել էր տալիս կատարած երաժշտական իւրաքանչիւր կտորը, իսկ վերջը ոգևորված ցոյցեր արաւ շնորհալի օրիորդներին։

—

Ինչպէս յայտնի է Թիֆլիսում շերամապահական կայարանին կից գտնվում է և մեղուաբուծական մաս։ Կառավարութիւնը որոշել է առաջիկայ 1896 թւին, մեղուաբուծութեան մասը զարգացնելու համար յատկացնել 5000 րուբլի։ Այդ գումարով պէտք է ձեռք բերվեն գլխաւորապէս կատարելագործված փեթակներ։

—

ՆՈՒԽՈՒԻՑ մեզ գրում են. «Բարեգործական ընկերութեան տեղական ճիւղի ընդհանուր ժողովի շարունակութիւնը տեղի ունեցաւ կիրակի օր, նոյեմբերի 5-ին և զբաղվեց մնացած ընտրութիւններով։ Ներկայ էին 15 հոգի։ Փոխ-անդամներ ընտրվեցին՝ Խ. Խօջամիրեան, Ց. Մէլիք-Ջհանեան և Ս. Տէր-Աղէքսանդրեան։ Իսկ վերստուգող յանձնաժողովի անդամներ՝ Բ. Ահարոնեան, Ե. Ապրէլեան և Թ. Գիւլբասարեան։ Ժողովի վերջում նախագահը շնորհակալութիւն յայտնեց նախկին վարչութեան բոլոր անդամներին»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԻՑ

—

Ախէն, հոկտեմբերի 30-ին

Գերմանական լրագիրները լի են տեղեկութիւններով Հայաստանի մասին։ Նրանք զբաղվում են ոչ միայն ներկայ քաղաքական հարցով, որ ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհի ուշադրութիւնն է գրաւում, այլ Հայաստանի աշխարհագրութիւնով, պատմութիւնով, տնտեսական դրութիւնով և այլն։

Թիֆլիս եղածս ժամանակ, «Kölniche Zeitung» մի մեծ յօդուած տպեց «Հայաստան և հայեր» վերնագրով, որի բովանդակութիւնը հայերիս համար նոր բան չէ պարունակում, սակայն գերմանացի ընթերցողի համար այն առաւելութիւնն ունի, որ կատարելապէս ճիշդ տեղեկութիւններ է տալիս թէ երկրի, թէ ժողովրդի մասին, մի բաւական ամփոփ ակնարկ աւելացնելով երկրի անցեալի վրա։ Ես կարդացի այդ յօդուածը վերադառնալով այստեղ։

Այս օրերս նոյն լրագրի մէջ երևեցաւ մի թէև փոքր, բայց լաւ յօդուած Վանի մասին։ Հեղինակը իր անունը թագցնում է B. սկզբնատառի տակ, բայց ես կարծում եմ, որ յօդուածը անկասկած պ. Բէլքի գրչից է ծագում։ Մեր հասարակութեանը պ. Բէլքը անծանօթ չէ՝ նրա մասին շատ անգամ խօսվեց թէ նրա արդէն կատարած բազմարդիւն ճանապարհորդութիւնների առիթով, որ նա ընդարձակել էր մինչև Վան և Թիւրքաց Հայաստանի այլ կողմերը, թէ այն ճանապարհորդութեան առիթով, որ նա պ. Լէմանի հետ միասին դիտաւորութիւն ունէր կատարել այս տարի, բայց չը ձեռնարկեց, Հայաստանի այժմեան յուզված դրութեան պատճառով, այլ յետաձգեց մինչև միւս տարի, յոյս ունենալով, որ նրան կաջողվի Թիւրքաց կառավարութիւնից ստանալ մի ֆիրման, որ նրա ճանապարհորդելը կապահովի։

Յօդուածը կրում է «Վան և նրա հնութիւններ» վերնագիրը և սկսվում է հետևեալ խօսքերով. «Հեռու Հայաստանն ենք տեղափոխում ընթերցողին, որովհետև այժմ, երբ ամենքի աչքերը դարձրած են այս երկրի վրա, հետևեալ նըկատողութիւնները նրա ամենաարժանաւոր կէտերից մինի մասին առաւել մեծ հետաքրքրութիւն կարող են առաջացնել»։ Ապա Վան քաղաքի և նրա անմիջական շրջակայքի բաւական մանրամասն նկարագիրը տալուց յետոյ՝ կանգ է առնում հնութիւնների վրա՝ այն տարօրինակ բևեռագրութիւնների վրա, որոնք ծածկում են միջնաբերդի բարձր պատերը, որոնց չը կարողացաւ հիմնայատակ անել մինչև անգամ Թէյմուրը։ Այդ պատերի կառուցումը ժողովուրդը վերագրում է Շամիրամին, ինչպէս և ինքն քաղաքը Շամիրամակերտ հին անունն էր կրում։

«Այս թագուհին, ասում է յօդուածագիրը, գուցէ երբէք գոյութիւն չէ ունեցել, բայց բևեռագրերը վկայ են, որ ասորական կուլտուրը շատ վաղ մուտք էր գործել Վանի կողմերը»։ Զարմանալի է, որ այդ գրութիւնները ամեն տեղ շատ բարձր, անմատչելի տեղերում և անհասկանալի միջոցներով են փորագրված, չափազանց նուրբ են, չը նայելով քարի մեծ ամրութեան, և շատ սքանչելի դրութեան մէջ են պահպանված։ Բացի մի քանի գրութիւններից, որոնք պարսից տիրապետութեան ժամանակակից են, նրանք դեռ անլուծելի հանելուկներ են, որովհետև միայն գրութիւնն է ասորական, բայց ոչ լեզուն, որ մինչև այժմ կատարելապէս անծանօթ է։

Ճշմարիտ է, Վանի հին կուլտուրը շատ մօտ պիտի լինէր ասորականին, որովհետև մի քանի

պատկերներ ցոյց են տալիս կատարելապէս ասորական ճարտարապետութիւնը և օրնամենտներ, մի քանի ասորական գրութիւններ պատմում են պատերազմների մասին, որոնք եղել են Տիգլաթ Փիլեզար I-ի ժամանակ ասորիների և հայերի մէջ և յիշում են Վանի երկիրը («Մատ Վաննայի») և աւելացնում են, որ նա հարևան էր «Ուրարտի» (Արարատեան) երկրին: Մեծ բարձրութեան վրա գտնվում է և մի պարսկական գրութիւն, որ պատմում է Քսերքսէսի, Դարիուսի որդու մասին: Նրան արտագրելու համար հարկաւոր եղաւ դիտակ գործածել: Հետաքրքիր են և մեծ այրերը միջնաբերդի լերան մէջ, որոնք ապացոյց են այն ժամանակվայ տեխնիկայի կատարելագործված դրութեանը, բայց որոնցից և ոչ մինը չէ պարունակում որ և է գրութիւն կամ պատկեր, կամ որ և իցէ իրեղէններ: Ինչ և իցէ դրանք չատ հին և վաղուց թալանված գերեզմաններ են, և հաւանական է, որ չը կարդացված գրութիւնները դուրսը, ժայռի վրա, վերաբերվում են հեռաւոր ժամանակներում այնտեղ թաղած անձերի, որոնք երևի «Մատ Վաննայի», այսինքն Վան երկրի իշխաններն էին:

Այս տեղեկութիւնները հետաքրքիր են անկասկած, բայց ակամայ յարուցվում է հարց՝ միթէ Հայաստանին վիճակված է մօտիկ ապագայում դառնալ միայն հնագիտական առարկայ:

Անդրէաս Արծրունի

ՆԱՄԱԿ ԹԻՐՔԻԱՅԻՑ

—

Տրապիզօն, հոկտեմբերի 30-ին

Հոկտեմբերի 28-ին Տրապիզօնի վալին ստացել է մի հեռագիր հետևեալ բովանդակութեամբ. «խաղաղացնել ժողովուրդը, հաւատացնելով որ այլ ևս անկարգութիւններ և կոտորածներ չը պէտք է կրկնվեն. անխտիր բոլոր ազգութիւններից հաւաքել զէնքերը. զէնքի կոչել պահեստի (լատիֆ) զօրքերը և ուղարկել դէպի Երզնկա՝ րէֆօրմների գործադրութեան համար»:

Տրապիզօնի ջարդից տասն օր վերջը Կարնոյ մեծ ջարդը կատարվել է:

Թիւրք ամբոխը նախ ջարդել է Կիւմիւշխանէի, Պայպուրդի, Երզնկայի հայերը և ապա Կարինինը:

Կարնոյ ջարդի պատմութիւնը ազեխարշ է. մօտաւորապէս 3,000 հայեր ապաստանվել են եկեղեցում, կարծելով որ թիւրք ամբոխը այնտեղ չի խուժեր, սակայն յուսախաբվել են բոլորովին. թիւրքերը մտել են եկեղեցին էլ և ջարդել են բոլորին:

Մասնակի ջարդեր կատարվել են նմանապէս Շապին-Կարահիսար և շրջականերումը:

Այսօր 800 լատիֆ զօրքեր մեկնեցան դէպի Երզնկա:

Զ. Ի. Ն.

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 10 նոյեմբերի: «Торгово-Промышл. Газета» լրագիրը հաղորդում է, որ նոյեմբերի 12-ից անդրկովկասեան և անդրկասպեան ուղղակի հաղորդակցութիւնների՝—Բաթումի և փօթիի վրայով—բոլոր տարիֆները ժամանակաւորապէս վերացվում են: Բոլոր բեռները, որոնք այդ թւից կուղարկվեն այդ ճանապարհներով, Պետրովսկի վրայով կը փոխադրվեն և ճանապարհի ընդհանուր տարածութիւնը աւելանալու պատճառով, վճարն ևս կը մեծանայ:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 11 նոյեմբերի: Բարձրագոյն հրամայված է. Մեծ իշխանուհի Օլգա Նիկօլաեվնայի ս. մկրտութիւնը կատարել նոյեմբերի 14-ին Կայսրուհի Մարիա Ֆէօդօրօվնայի ծննդեան օրը և Նորա կայսերական Մեծութիւնների պսակադրութեան տարեդարձի օրը պէտք է հաւաքվեն Ցարսկոե-Սելօի Մեծ պալատում պատարագ լսելու համար պետական բարձր պաշտօնեաները, պալատական պաշտօնեաները, օտար պետութիւնների դեսպանները իրանց ամուսիններով և Նորին Մեծութեան սվիտայի ուրիշ անդամները:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 12 նոյեմբերի: Մեծ իշխանուհի Օլգա Նիկօլաեվնայի ս. մկրտութեան ժամանակ կնքահայրեր և կնքամայրեր կը լինեն՝ կայսրուհի Մարիա Ֆէօդօրօվնա, Մեծ Բրիտանիայի թագուհին, գերմանական այրի կայսրուհին, Յունաստանի թագուհին, Դանիայի թագաւորը, Հէսսէնի մեծ դուքսը և Մեծ իշխան Վլադիմիր Ալէքսանդրօվիչ:

խոլերայից և խոլերանման հիւանդութիւններից Պետերբուրգում նոյեմբերի 8-ից մինչև 11-ը հիւանդացել են 14, մեռել են 7. Վօլինի նահանգում հոկտեմբերի 15-ից մինչև 21 հիւանդացան 439, մեռան 176. հոկտեմբերի 22-ից մինչև 28-ը հիւանդացան 368, մեռան 160. Բէրդիչէվի գաւառում հոկտեմբերի 15-ից մինչև 21 հիւանդացան 41, մեռան 16. հոկտեմբերի 22-ից մինչև 28-ը հիւադացան 77, մեռան 36 հոգի:

—

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՕՐՍԱ

Նոյեմբերի 10-ին

Լօնդօնի վրա 10 ֆունտ արժէ . .	93 ր.	05 կ.
Բերլինի վրա 100 մարկ — . .	45 »	30 »
Փարիզի վրա 100 ֆրանկ — . .	36 »	87½ »
Ոսկի — — արժէ .	7 »	40
Մաքսային կուպօններ — .	148 »	—
Արծաթ — — — . .	— »	—
Բօրսային դիսկօնտ — . .	6½	7½%
4% պետական րէնտա	98 »	25 »
5% ոսկեայ րէնտա 1884 թ. . .	160 »	—
Ներքին 5% առաջին փոխառութ.	278 »	—
— — երկրորդ —	233 »	—
5% գրաւ. թղթ. ազն. կալ. բանկի	207 »	50 »
5% պետական երկաթուղ. րէնտա	101 »	—
4% ներքին փոխառութեան . .	98 »	—
4½% գրաւ. թղթ. ազն. կալ. բանկի	100 »	— »
Ազն. կալ. Պետ. բանկի խազարկութ.		
4½% վկայակ. գիւղ. հող. բանկի	100 »	— »
Փոխ. կրեդիտ. ընկեր. մետալ.	149 »	25 »
Պետերբուրգի քաղաքային կրեդիտ. ընկերութեան օբլիգացիաները.	100 »	50 »
Մոսկվայի քաղաք. օբլիգացիաներ.	100 »	50
Օդէսայի — —	99½	— »
Թիֆլիսի — —	97⅝ »	— »
Գրաւ. թղթ. Թիֆլ. կալ. բանկի 6%	101	—
— — — 5% . .	99 »	— »
— — Քութայիսի 6% . .	101 »	—
— — — 5% . .	99 »	50

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչ՝ ԱՆԴՐԷԱՍ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԵՐԴՈՒԵԱԼ ՀԱՒԱՏԱՐՄԱՏԱՐ

ՎԱՐԴԱՆ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆԸ

Բնակվում է Սօլօլակում, կօնսուլսկի փողոցում, Բուդաղեանի տանը:

(№ 130) 1—3

Ձեռնարկել եմ և շուտով կը վերջացնեմ կարենինի „ՎՕԼՏԷՐ“ գրքի հայերէն թարգմանութեանը:

Ա. Մելիքեանց

(№ 120) 1—3

«ԱՂԲԻՒՐ-ՏԱՐԱԶԻ» հրատարակութեամբ օրերս լոյս կը տեսնեն

ՍՐԲԱԶԱՆ ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ

Ֆօտօ-գրավիւր նկարից

ԱՄԵՆԱՅԱՋՈՂ ՊԱՏԿԵՐԸ, սրբազանի ինքնագիր մակագրութեամբ:

Գինը, ճանապարհածախսով, 12 կօպէկ, 1000-ը 75 րուբլի, 500-ը 40 րուբլի, 100-ը 10 րուբլի: Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, «Агбюръ-Таразъ»:

(№ 121) 4—5

Քամոյեանց Տափի Թաղի ս. Գէորգու եկեղեցու կրպակներից տրվում են վարձով, Դվօրցօվայա փողոցի վրա գտնված երկու կրպակ:

(№ 126) 2—2

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Ե. Ս. ՖՐԱՆՑԻՈՒՍ

տեղափոխվեց Վելիամինօվսկայա փողոցը տ. № 14. Քաղաքային Դումայի հանդէպ:

ԱԿԱՆՋԻ, ՔԹԻ և ԿՈԿՈՐԴԻ հիւանդութիւններ ունեցող հիւանդների ընդունելութիւնը տեղի է ունենում 5—7 ժամ երեկոյեան:

(№ 106) 14—20

ԲԺԻՇԿ

ԱՐՏԱՇԷՍ ՇԻԽԵԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ

Ընդունում է ամենայն օր՝ երեկոյեան ժամը 5-ից մինչև 7-ը: Վելիամինօվսկայա փողոց, № 24:

(№ 125) 3—3

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆԻ ԴԱՀԼԻՃՈՒՄ

կիրակի, նոյեմբերի 19-ին

ԵՐԿՐՈՐԴ ԿՕՆՑԷՐՏ

ՐԷԳԷՐ ՔՈՅՐԵՐԻ

Ռօզալիա—ֆօրտեպիանօ, Սօֆիա—ջութակ, Լօլա—ալտօ, Էմիլիա—վիօլօնչէլ:

Տոմսակները և պրօգրամները կարելի է ստանալ ՄԻՐԻՄԱՆԵԱՆԻ երաժշտական դէպօում, Դվօրցօվայա փողոց, իսկ կօնցէրտի օրը ժողովարանի չվէյցարից: (Ե. Չ.) 1—2

ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ հոգաբարձական խորհրդում նոյեմբերի 15-ին, 1895 թ. երեկոյեան 8 ժամին, նշանակուած է ԱՃՐԴԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ, կապալով տալու, չորս տարի ժամանակով, յունվարի 1-ից 1896 թ. դպրոցի հին շինութեան ներքնայարկի ԿՐՊԱԿՆԵՐԸ նկուղներով: Այդ կալուածքը գտնվում է քաղաքիս 3-րդ մասում, Սոլդատսկի Բազարում, որից այժմ ստացվում է կապալավարձ տարին 8015 ր.:—Պայմանաթուղթը կարելի է տեսնել հոգաբարձութեան դիւանատան մէջ, ամենայն օր, բացի կիրակի և տօն օրերից, ցերեկվայ 10—2 ժամը: 1—1

ԼԱԶԱՐԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԼԵԶՈՒԱՑ, ՄՕՍԿՎԱ

Հանգուցեալ պետական խորհրդական ԴԱՆԻԷԼ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ ՔԱՆԱՆԵԱՆԻ Բարձրագոյն հաստատված մրցանակի նիւթը.

„ՀԱՅԵՐԸ ԲԻՒԶԱՆԴԻԱՅՈՒՄ՝ ՄԻՆՉԵՒ ԽԱՉԱԿՐԱՑ ԱՐՇԱՒԱՆՔԸ“ (մանաւանդ բիւզանդական աղբիւրների հիման):

Շարադրութիւնը կարող է ներկայացվել հայերէն, ռուսերէն, ֆրանսերէն կամ գերմաներէն:

Շարադրութիւնը պէտք է ներկայացվի ոչ ուշ քան 1-ն յունվարի 1898 թ.:

Լաւագոյն շարադրութիւնը յիշեալ նիւթի մասին կը պարգևատրվի խորհրդարանի կողմից եօթն հարիւր րուբլի մրցանակով:

Վերատեսուչ ճեմարանի՝ Գ. Քանանեան

Քարտուղար խորհրդարանի՝ Գ. Խալաթեանց

4—5 (№ 128)

ՍԷԶՕՆ 1896 ԹՒԻ

ՍԱՐԱՏՕՎԻ ՍԱՐՊԻՆԿԱՆԵՐ

ԱԼԲՕՄ նոր պատկերազարդ բնական նմուշներով ՀԱԳՈՒՍՏԻ և ՃԵՐՄԱԿԵՂԷՆԻ ՀԱՄԱՐ ՍԱՐՊԻՆԿԱՆԵՐԻ

ուղարկվում է պատուիրված բանդրօլով 56 կօպէկի փոխարէն, որ կարելի է ուղարկել պօստային մարկաներով այս հասցէով. МОСКВА, Петровка, Саратовскимъ фабрикантамъ Торговому Дому.

«А. Бендеръ съ С-ми и В. Бендеръ». Կրճատ հասցէն՝ Москва, Сарпинка Бендеръ.

ԱԼԲՕՄԻ բովանդակութիւնը:
1) Նմուշներ Սարպինկայ Զէ-Սու-Զայի և Տիկի
2) » Սարպինկա կիսամետաքսի և «մետաքսանմանի»
3) » Սովորական սարպինկայի.
4) Պատկերազարդ պրէյս-կուրանտ Սարպինկեան քաթանէ ճերմակեղէնի.

(№ 128) 2—2

ԱՐԴԷՆ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ ՍՏԱՑՎԱԾ Է ԵՒ ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ Է

ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ

ՊԱՏԿԵՐԸ, ՃԵՆԱՊԱԿՈՒ ՎՐԱ ՆԿԱՐԱԾ, սեղանի վրա դնելու համար, յենարանով

վաճառվում է «ԱՂԲԻՒՐ—ՏԱՐԱԶԻ» խմբագրատանը:

Թիֆլիսում գինը 4 րուբլի: ճանապարհածախսով 5 րուբլի:

«Մշակի» և «Աղբիւր-Տարազի» բաժանորդները ճանապարհածախս չեն վճարում:

Դիմել այս հասցէով՝ ТИФЛИСЪ, ред. «Агбюръ—Таразъ»: (№ 118) 5—6

Պատիւ ունեմ յայտնելու Կովկասի պ.պ. վաճառականներին, որ ես լինելով մշտապէս ՎԱՐՇԱՎԱՅՈՒՄ, յանձն եմ առնում և կատարում եմ ամեն տեսակ յանձնարարութիւններ, մանաւանդ կաշուեղէն ապրանքներ և նոյնպէս կարած ոտնամաններ առնել, քանի որ այդ գործի հետ ես լաւ ծանօթ եմ:

Իմ հասցէն՝ ВАРШАВА, Переѣздъ, домъ № 9, ТОВМАСЪ ЯРГУЛЯНЦЪ.

(Ե. Չ.) (№ 116) 9—10

ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ԲՐՕԿԱՐ ԵՒ ԸՆԿ.

Հնարողներ

ԾԱՂԿԵԱՅ Օ-ԴԸ-ԿՕԼՕՆԻ

Զանազան գոյնի

Նորութիւն! տուալէտի ջուր

«Օ-ԴԸ ԲՐՕԿԱՐ»

ԶԳՈՅՇ ՊԷՏՔ Է ԼԻՆԵԼ ԿԵՂԾՈՒՄՆԵՐԻՑ

(ամ. 15. № 67) 5—12

Ս. ԲԱՀԱԹՐԵԱՆ

«ՀՈՂԱՅԻՆ ԵՒ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ ՀԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ». Գինն է 40 կօպ.

» » » ՀԻՆ ՎՐԱՍՏԱՆՈՒՄ . . Գինն է 35 կօպ.

Դիմել Թիֆլիսի գրավաճառներին: (№ 74) (Ե.) 12—15

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 13 Ноября 1895 г. Типографія Канцел. Главнонач. Гражданск. частью на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская ул., д. каз.